

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРАВА
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

*Кафедра міжнародних відносин і
політичного менеджменту*

Яремчук Олександр Васильович

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**“ВПЛИВ МИТНОГО КОНТРОЛЮ НА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ДЕРЖАВИ”**

Спеціальність: 292 “Міжнародні економічні відносини”

Допускається до захисту
Протокол № _____
від _____
завідувач кафедри
міжнародних відносин
і політичного
менеджменту
д.н.держ.упр., проф.
Загурська-Антонюк В.Ф.

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н., доц. Грабчук І.Л.

(підпис)

Рецензент
д.н. з держ.упр., доц. Ксендзук В.В.

(підпис)

**Житомир
2023**

Я, Яремчук Олександр Васильович, цим засвідчую, що представлена до захисту магістерська робота виконана на основі власних наукових досліджень. Текст не містить доробку інших дослідників без відповідних посилань на їх праці.

Я попереджений про те, що буду недопущений до захисту, а в разі отримання диплому – буду позбавлений його відповідно до чинного законодавства України.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

- 1.1. Сутність та історія митного контролю
- 1.2. Організація та здійснення митного контролю
- 1.3. Нормативно-правове забезпечення здійснення митного контролю

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

- 2.1. Визначення ефективності митного контролю в Україні
- 2.2. Оцінка впливу російської агресії на митну політику

РОЗДІЛ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

- 3.1. Забезпечення митної безпеки в умовах спрощення митного контролю
- 3.2. Реформування системи управління ризиками у сфері митного контролю
- 3.3. Напрями вдосконалення митного контролю в контексті підвищення конкурентоспроможності держави

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

В умовах посилення зовнішньоекономічного співробітництва, забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку, впровадження міжнародних стандартів та підвищення рейтингу держави у світовій спільноті надзвичайної актуальності набуває реформування митної системи України, а саме гармонізація та оптимізація митних процедур для забезпечення ефективності проведення митного контролю.

Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі, повнота і своєчасність сплати митних платежів, скорочення обсягів контрабанди безпосередньо залежать від ефективності митного контролю. Тож, в умовах розширення та розвитку міжнародного партнерства, що впливає на динаміку обсягів експорту, імпорту і митних платежів, які становлять значну частину доходів державного бюджету, удосконалення митного контролю є одним з головних завдань держави.

Створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення економічної безпеки країни мають перебувати під митним контролем. За умов участі в процесах міжнародної митної інтеграції державний контроль значно ускладнюється і виникає потреба у застосуванні новітніх методів та форм митного контролю, а також гідної професійної підготовки працівників митних органів.

Питання щодо проблематики здійснення митного контролю та шляхів його вдосконалення розглядали в своїх працях багато вітчизняних та іноземних науковців, а саме: М. Білуха, Т. Микитенко, О. Годованець, Н. Ведашенко, К. Крисовата, О. Десятнюк, І. Базиліук, С. Дегтярьова, В. Гаращук, З. Менліосманов, Ю. Оніщик, І. Коросташова, В. Товт та інші.

Не дивлячись на велику кількість праць, тема створення системи митного контролю, яка здатна ефективно виконувати функції державного нагляду й контролю, захищати економічні інтереси країни у сфері зовнішньоекономічної діяльності та підвищувати позиції країни у рейтингах, які оцінюють конкурентоспроможність, залишається недостатньо дослідженою і актуальною,

оскільки мають місце постійні зміни методів і швидкості переміщення товарів через кордони та розвиток нових форм взаємодії між державами.

Також на сьогоднішній день в Україні простежується збільшення обсягу митних правопорушень та ввезення контрабандних товарів, а також методів та засобів вчинення таких правопорушень, що, звичайно, негативно впливає на економічну ситуацію, суспільне життя та конкурентоспроможність країни. З огляду на це актуалізується питання розробки ефективних заходів з протидії митним порушенням.

Тож, необхідним є визначення актуальних напрямів розвитку митного контролю в Україні, які можливо практично впровадити, беручи до уваги сучасні умови та можливості держави.

Метою дослідження є обґрунтування впливу митного контролю на конкурентоспроможність держави та визначення пріоритетних заходів щодо вдосконалення митного контролю з метою підвищення конкурентоспроможності держави.

Відповідно до мети поставлено наступні завдання:

- визначити сутність та вивчити історію митного контролю;
- дослідити особливості організації митного контролю та його здійснення в нашій країні;
- узагальнити нормативно-правове забезпечення здійснення митного контролю;
- оцінити сучасний стан розвитку зовнішньоекономічної діяльності України;
- визначити ефективність митного контролю в Україні;
- оцінити міжнародні рейтинги в рамках визначення ефективності митного контролю;
- дослідити забезпечення митної безпеки в умовах спрощення митного контролю;
- надати рекомендації щодо реформування системи управління ризиками у сфері митного контролю;

- розробити напрями вдосконалення митного контролю в контексті підвищення конкурентоспроможності держави, у тому числі за рахунок імплементації міжнародного досвіду.

Об'єктом роботи є процес здійснення митного контролю.

Предметом роботи є механізм впливу митного контролю на конкурентоспроможність держави.

Теоретичними і методичними засадами дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері митного контролю. У процесі дослідження застосовувалися методи горизонтального та вертикального аналізу, синтезу, індукції і дедукції, статистичної обробки інформації, методи порівнянь, класифікації, узагальнення та конкретизації, а також контент аналіз, метод екстраполяції, регресійний та кореляційний аналіз.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

1.1. Сутність та історія митного контролю

З управлінської позиції, контроль – це система спостереження й перевірки відповідності процесу функціонування об’єктів прийнятим управлінським рішенням – законам, планам, нормам, стандартам, правилам, наказам тощо [38].

Митний контроль є складовою державного контролю. У найбільш приближеному вигляді до сучасного, він почав діяти після Жовтневої революції 1917 р. Тоді було встановлено дозвіл на ввіз та вивіз товарів, визначено правила переміщення товарів через кордон та поняття контрабанди.

У 1920-1922 рр. проходила організація митної справи в Україні. В цей час у Харкові був створений відділ митного контролю, а на кордонах були митні заклади трьох видів: митниці, митні нагляди та митні пости.

Під час Великої Вітчизняної Війни органи митного контролю забезпечували пропуск вантажів, необхідних для армії. У післявоєнні роки була нестача кваліфікованих кадрів та технічної оснащеності, а також відсутність оглядових приміщень в пунктах пропуску на кордоні [54].

Історію митного контролю незалежної України наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Історія митного контролю України

Етап	Роки	Характеристика
1	2	3
1	1991-1995	Верховною Радою України було прийнято Постанову «Про введення в дію Митного кодексу України», який є чинним до теперішнього часу. Розпочинається із реорганізації Управління державного митного контролю та утворення на його основі Державного комітету митного контролю України, завдання якого були наступні: забезпечення економічної безпеки країни, боротьба із контрабандою, удосконалення митних процедур та контролювання за дотриманням митного законодавства. Працівникам митних органів було надано право на здійснення оперативно-розшукової діяльності, що відіграло важливу роль у боротьбі із контрабандою.

Продовження таблиці 1.1.

1	2	3
2	1996-2012	Функціонувала Державна митна служба. У 1999 р. було створено Оперативну митницю, яка почала реалізовувати функції управління митними ризиками та завдання <u>інформаційно-аналітичного</u> характеру. Працівники даної митниці зобов'язані були здійснювати контроль за митними правопорушеннями. У 2003 р. на основі Оперативної митниці створено Центральне бюро аналізу ризиків та аудиту. Завдання працівників були пов'язані із підвищенням рівня легальності міжнародної торгівлі та спрощенням митних процедур за допомогою застосування методів аналізу ризиків і аудиту під час здійснення митного контролю. Відбувалося удосконалення організаційної структури управління митних органів на засадах, запровадження елементів управління митними ризиками, покращення інформаційно-аналітичної роботи, посилення митного контролю та боротьби із контрабандою, а також наближенням митного законодавства до європейських стандартів.
3	2012-2014	Митні органи функціонували у структурі Міністерства доходів і зборів. Даний період став поштовхом до початку занепаду митної сфери за різними напрямками, а особливо через фактичне припинення міжнародного митного співробітництва. З квітня органам державної митної служби, які ведуть боротьбу із контрабандою, було надано право на здійснення оперативно-розшукової діяльності, що призвело до посилення боротьби з контрабандою.
4	2014-2019	Функціонування митних органів в структурі Державної фіскальної служби України. Відбулось зниження рівня ефективності митного контролю за переміщенням товарів через кордон та протидії шахрайським операціям.

На сьогоднішній день немає однозначного визначення поняття «митний контроль». Існують різні точки зору вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків на його визначення. Для проведення контент-аналізу були знайдені декілька різних визначень поняття «митний контроль».

Таблиця 1.2.

Інтерпретація поняття «митний контроль»

Автор	Визначення
1	2
Митний кодекс України [52]	Митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку.
Киотська конвенція [53]	Митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства.
Митний кодекс Європейського союзу [85]	Митний контроль – конкретні дії, які виконують митні органи для того, щоб забезпечити дотримання митного законодавства та іншого законодавства, що регулює прибуття, вибуття, транзит, переміщення, зберігання та кінцеве використання товарів, перемішуваних між митною територією Союзу та країнами або територіями, які не є частиною такої території, та перебування і переміщення на митній території Союзу товарів із третіх країн і товарів, помішених під процедуру кінцевого використання

З. Т. Менліосманов [46]	Митний контроль – здійснення митними органами України спеціальний дій, спрямованих на дотримання юридичними і фізичними особами митного законодавства України, міжнародних угод України та правил, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність у всіх її проявах.
С. В. Дегтярьова [19]	Митний контроль – це гарантія і засіб регулювання інтересів і прав людини в сфері регулювання митно-правових відносин.
М. Т. Білуха [9]	Митний контроль – функція управління митними операціями підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність з метою забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів з питань державної митної справи та міжнародних договорів України.
В. Гарашук [17]	Митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються органами митного регулювання, які спрямовані на забезпечення національних митних інтересів і безпеки України.
В. Товт [91]	Митний контроль – це механізм, який направлений на запобігання переміщення заборонених чинним законодавством товарів та забезпечення безпеки, в тому числі зовнішньоекономічної.
І. Г. Бережнюк [6]	Митний контроль – це встановлені дії митних органів щодо товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон, а також осіб, причетних до такого переміщення, для гарантування реалізації митних правил.
І. І. Дюмулен [29]	Митний контроль – це комплекс заходів, які здійснюються національною митною службою з метою забезпечення ввезення та вивезення товарів і транспортних засобів та інших операцій з ними (наприклад, перевірка правильності нарахування митних платежів) відповідно до законів держави.

Отже, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами щодо товарів, транспортних засобів та осіб, які переміщуються через митний кордон, з метою дотримання митного законодавства та міжнародних договорів України, а також для забезпечення національних митних інтересів і безпеки країни.

Залежно від предмету прийнято розрізняти загальний і спеціальні види митного контролю. Загальний митний контроль залежно від конкретного предмету можна поділити на митний контроль товарів і митний контроль транспортних засобів.

Залежно від напрямку переміщення товарів прийнято розрізняти митний контроль імпорتنих, експортних і транзитних товарів. Відповідно імпорتنий контроль здійснюється щодо товарів, які ввозяться на територію України, експортний – щодо товарів, які вивозяться з України, а транзитний – щодо товарів, які переміщуються митною територією України.

Залежно від сутнісних характеристик товарів, які зумовлюють особливості митного контролю, виділяють підвиди митного контролю товарів:

митний контроль ручної поклажі та контроль багажу як такого, що супроводжується, так і такого, що не супроводжується.

Митний контроль транспортних засобів визначається їх видом. Відповідно розрізняють:

- митний контроль автотранспортних засобів;
- митний контроль повітряних суден;
- митний контроль залізничних засобів;
- митний контроль річкових суден;
- митний контроль морських суден;
- митний контроль трубопровідного транспорту і електромереж.

Залежно від виду й характеру співробітництва митних органів країн, сусідів виділяють такі різновиди митного контролю як:

- односторонній митний контроль. Такий контроль проводиться тільки однією стороною, як правило, до перетину митного кордону. Митні органи однієї сторони довіряють іншій стороні і повторного митного контролю не проводять. Така система контролю ще називається спрощеною. Вона набуває значного поширення для учасників митних союзів;

- двосторонній митний контроль, який відповідно самостійно проводиться митницями двох країн;

- спільний митний контроль, який проводиться одночасно митними органами двох країн.

Окрім цього, розрізняють однократний митний контроль і повторний митний контроль. Такий контроль здійснюється, як правило, відносно транспортних засобів або товарів, коли у митних органів є достатньо для цього підстав. Однократний митний контроль проводиться у тому разі, коли митний кордон пересікається в одному напрямку, а повторний у тому разі, коли протягом короткого періоду транспортні засоби пересікають митний кордон двічі.

Під час проведення митного контролю митні органи самостійно визначають форму та обсяг контролю, достатніх для забезпечення дотримання

законодавства України з питань митної справи та міжнародних договорів України.

Митний контроль здійснюється у формах, що передбачені ст. 41 МК України, де встановлено, що митний контроль здійснюється службовими особами митниці шляхом:

- 1) перевірки документів та відомостей, необхідних для такого контролю;
- 2) митного огляду (огляду та переогляду товарів і транспортних засобів, особистого огляду громадян);
- 3) обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;
- 4) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;
- 5) перевірки системи звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків та зборів, які відповідно до законів справляються при переміщенні товарів через митний кордон України;
- 6) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи законом;
- 7) в інших формах, передбачених митним законодавством.

Залежно від форми митного контролю виділяють:

- перевірку необхідних для досягнення мети такого контролю документів на товари та транспортні засоби (документальний контроль). Документальний митний контроль здійснюється шляхом перевірки документів на товари і транспортні засоби. В його процесі вивчаються документи з метою встановлення їх відповідності встановленим вимогам. Як правило, документальний контроль передуює огляду товарів і транспортних засобів. Самі документи можна поділити на транспортні, торгові, митні та інші документи, що необхідні для митного контролю;

- огляд товарів і транспортних засобів (фактичний контроль);

- догляд товарів і транспортних засобів (фактичний контроль).

Догляд - адміністративний захід, що полягає у фактичній перевірці товарів і транспортних засобів з метою встановлення законності їх переміщення через митний кордон, попередження ввезення заборонених предметів, виявлення таємного переміщення товарів, визначення найменування товарів, їх кількості та ціни. Догляд переслідує такі завдання: встановлення законності переміщення через митний кордон об'єктів митного контролю; виявлення товарів і транспортних засобів без документів; виявлення товарів, які заборонені для ввезення чи вивезення, а також товарів, які переміщуються у спеціальному порядку (культурні цінності); встановлення тарифного найменування товару, його ціни, кількості і якості;

- передогляд транспортних засобів та інших предметів може проводитися за наявності підстав вважати, що переміщувані через митний кордон транспортні засоби, товари та інші предмети містять контрабанду або є самі контрабандою. Догляд та передогляд проводиться в присутності представника власника товарів і транспортних засобів.

Митний догляд може здійснюватися у таких видах:

- ідентифікаційний догляд, який здійснюється у спрощеному порядку з метою встановлення фактичної відповідності товарів їх опису і кількості, яка заявлена декларантом. Також визначається країна походження товарів та інші їх якості;

- догляд із переліком кількості вантажних місць без їх розпечатування, з вибіркоvim розпечатуванням чи розпечатуванням усіх вантажних місць;

- догляд із вимірюванням і визначенням характеристик товарів і взяттям проб і зразків чи без них;

- догляд, який спрямований на виявлення тайників та контрабанди.

Залежно від організації контролю за місцем його проведення прийнято розрізняти:

- контроль, який здійснюється по прибуттю товарів і транспортних засобів у митний орган;

- суцільний митний контроль із застосуванням усіх його форм, що передбачаються митним законодавством, за винятком випадків звільнення від митного контролю;

- вибірковий митний контроль, який полягає у застосуванні вибірових методів перевірки. Перевіряється не весь товар, а лише його зразки.

У той же час чинним законодавством встановлено перелік товарів, що в обов'язковому порядку підлягають митному догляду. До них відноситься:

- товари, що підлягають обкладенню акцизним податком чи наближені до таких в описовій частині;

- товари, які підлягають обкладенню митом;

- товари, які підлягають під нетарифне регулювання;

- товари, що близькі за правовим режимом до товарів, які обкладаються митом чи підлягають під нетарифне регулювання і коли не можна обійтися без догляду;

- товарів, стосовно яких надійшла достатня оперативна інформація для проведення перевірки.

Крім зазначених форм контролю, використовується також облік товарів і транспортних засобів для ведення такої статистики. Звертається увага на товари і транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон, розміщуються на митних складах, перевозяться митними перевізниками. Такий облік здійснюється шляхом ведення різних реєстраційних книг і журналів.

Значна увага приділяється усному опитуванню фізичних осіб і представників юридичних осіб посадовими особами митних органів. Усне декларування здійснюється у передбачених чинним законодавством випадках при переміщенні через митний кордон особистих речей.

Перевірка обліку і звітності проводиться стосовно товарів і транспортних засобів, що знаходяться на митних складах чи вільних митних складах. Практикується інвентаризація товарів і транспортних засобів, які зберігаються на митному складі.

Ідентифікація як форма митного контролю здійснюється шляхом пломбування, опечатування, нанесення цифрових та інших позначень,

ідентифікаційних знаків, проставлянням штампів, взяттям проб і зразків, опису товарів і транспортних засобів, складанням креслень, фотографуванням, ілюстрацією, використанням товаросупровідної та іншої документації та іншими засобами ідентифікації. Митними органами можуть бути ідентифіковані: транспортні засоби, приміщення та інші місця знаходження товарів і транспортних засобів, що підлягають митному контролю, місця здійснення контролю, товари і транспортні засоби, які знаходяться під митним контролем.

При проведенні митного контролю застосовуються різноманітні технічні засоби, які сприяють якості та спрощенню процедури митного контролю. З метою недопущення перевезення через митний кордон наркотиків широко використовуються собаки. В практичній діяльності всі види та форми митного контролю тісно переплітаються.

До форм контролю також відноситься спостереження, обстеження, аналіз, розробка прогнозів та інше. Так, у результаті спостереження за реакцією фізичної особи на митну обстановку чи здійснювані митними органами дії вдається виявити неадекватні реакції підконтрольних і по них виявити допущені порушення. Обстеженню піддаються транспортні засоби, наприклад, пасажирські вагони. В результаті вдається виявити контрабанду. Аналіз типових порушень митних правил дозволяє підвищити ефективність митного контролю та суттєво скоротити час на його проведення.

Особливої уваги заслуговує догляд та передогляд речей. Він проводиться також при наявності підстав вважати, що громадянин переміщує через митний кордон України предмети, які підлягають контролю відповідно до чинного законодавства. Це перш за все товари, які підлягають санітарному, ветеринарному, фітосанітарному, радіологічному і екологічному контролю.

З метою попередження переміщення через митний кордон предметів, які відповідно до чинного законодавства заборонені до транзиту, догляду і передогляду підлягають речі громадян. Їх догляд (передогляд) проводиться в присутності громадянина чи уповноваженої ним особи в разі:

- якщо є підстави вважати, що несупроводжуваний багаж містить в собі предмети, які загрожують життю та здоров'ю людей, тварин і рослинам або можуть заподіяти шкоду фізичним і юридичним особам;
- якщо громадянин або його представник не з'являються протягом місяця з дня надходження речей в несупроводжуваний багаж;
- при пересиланні речей в міжнародному поштовому сполученні;
- при залишенні на території України речей з порушенням зобов'язання про їх транзит через територію України.

Операції з товарами та іншими предметами, що знаходяться під митним контролем, на вимогу митних органів включають в себе навантаження, розвантаження, перевантаження, усунення пошкодження упаковки, упаковку чи переупаковку товарів та інших предметів, які підлягають митному оформленню. Власники чи їх уповноважені особи повинні відкривати приміщення, ємності та інші місця, в яких можуть знаходитися товари і предмети.

Варто зазначити, що навантаження, вивантаження й перевантаження, виправлення пошкоджень упаковки, її розпечатування, упаковка й переупаковка товарів і предметів, стосовно яких митне оформлення не було закінчене, а також зміна ідентифікаційних знаків чи маркування, нанесених на ці предмети чи їх упаковку може проводитися лише з дозволу митниці.

Вказані операції проводяться за рахунок фізичних і юридичних осіб, які переміщують зазначені товари і предмети через митний кордон.

Товари і транспортні засоби перебувають під митним контролем з моменту його початку і до закінчення згідно з заявленим митним режимом. У разі ввезення на митну територію України товарів і транспортних засобів митний контроль розпочинається з моменту перетинання ними митного кордону України. У разі вивезення за межі митної території України митний контроль розпочинається з моменту пред'явлення товарів і транспортних засобів для митного оформлення та їх декларування в установленому порядку.

Тривалість перебування товарів і транспортних засобів під митним контролем на території зони митного контролю у пункті пропуску на митному

кордоні України встановлюється відповідно до технологічної схеми пропуску через митний кордон осіб, товарів і транспортних засобів. Митний контроль закінчується:

- у разі ввезення на митну територію України - після здійснення у повному обсязі митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;
- у разі вивезення за межі митної території України - після здійснення у повному обсязі митного оформлення товарів і транспортних засобів та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму.

1.2. Організація та здійснення митного контролю

Контроль є обов'язковим елементом будь-якої галузі державного управління. Тому важливо не лише запровадити справедливі закони, а й створити дієву систему контролю за їх виконанням та дієву систему відповідальності за порушення.

Митний контроль товарів і транспортних засобів, що переміщуються. Безпосереднє здійснення митного контролю та оформлення товарів, які переміщуються через митний кордон України, покладено на митний пост, що знаходиться в зоні діяльності митниці, якій підпорядкований [52]. Він розташовується з урахуванням наступних факторів: наявність автомобільних і залізничних магістралей, авіаційних, морських та річкових портів, а також залежно від потреб практики зовнішньоекономічної діяльності.

До системи митних органів належать спеціалізовані митні управління та організації Держмитслужби, які забезпечують ефективну діяльність. Контролюючим органом є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями. Органами стягнення є саме контролюючі органи, які

уповноважені здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу, та державні виконавці у межах своїх повноважень.

Митний контроль включає в себе певні складові, які в свою чергу побудовані відповідно до завдань та правового статусу митних органів.

Типові технологічні схеми митного контролю затверджуються Кабінетом Міністрів України. Технологічна схема – це встановлена обов'язкова для виконання послідовність операцій митного контролю та митного оформлення, а також дій посадових осіб підрозділів митного органу під час здійснення цих операцій [52]. Так, за її допомогою врегульовуються питання взаємодії під час здійснення митного контролю та митного оформлення.

До переліку ключових послуг, які надають митні органи державі, відносяться:

- забезпечення економічної безпеки держави,
- забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, фінансове забезпечення функціонування держави [47].

Під час здійснення митного контролю у пунктах пропуску митні органи проставляють на митних та товаросупровідних документах відмітки, печатки та штампи, а після вносять інформацію до журналів або інших документів.

Час на здійснення митних процедур та митних формальностей стосовно осіб або вантажів є однією з найважливіших складовою митного контролю. Митним законодавством України [52] встановлені часові терміни на здійснення митних формальностей, у тому числі пов'язаних з митним контролем товарів та транспортних засобів.

Для того, щоб митний контроль був ефективним, митним органам необхідно здійснювати мінімум процедур, які потрібні для того, щоб реалізовувалося митне законодавство. Відповідність процедур та їх порядок визначаються Митним кодексом України [52] та іншими законодавчими актами у цій сфері. Ефективний митний контроль здійснюється завдяки реалізації основних завдань і функцій управління організації митного контролю:

- здійснення контролю за дотриманням громадянами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності митного законодавства;
- впровадження спрощених митних процедур та сприяння створенню умов для збільшення товарообігу;
- контроль та координація за застосуванням заходів нетарифного і тарифного регулювання під час переміщення товарів через митний кордон;
- забезпечення застосування митних режимів;
- здійснення аналізу та управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю;
- контроль за наданням адміністративних послуг;
- надання дозволів на відкриття митних складів та складів тимчасового зберігання, вільних митних зон, видачу сертифікатів уповноваженого економічного оператора, висновків щодо відкриття магазинів безмитної торгівлі тощо.

Загальні принципи здійснення митного контролю наведені на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Загальні принципи здійснення митного контролю

Організація митного контролю – це організаційна діяльність, що спрямована на створення умов, необхідних для виконання митними органами функцій митного контролю в межах митного законодавства України, а також міжнародних договорів, укладених Україною [50].

Методичними прийомами узагальнення і реалізації результатів митного контролю є:

- митне оформлення; митне декларування;
- групування недоліків (хронологічне, систематизоване, хронологічно- систематизоване);
- аналітичне групування результатів контролю; систематизоване викладання недоліків у акті перевірки; прийняття рішень за результатами контролю;
- контроль за виконанням прийнятих рішень [9].

Для забезпечення здійснення митного контролю митними органами використовується єдина автоматизована інформаційна система (далі – ЄАІС) митних органів України.

Програмне забезпечення ЄАІС митних органів та автоматизована система митного оформлення (далі – АСМО) «Інспектор» в її складі створені для автоматизації та супроводження більшості основних задач, які стоять перед митницею України.

Завдання митниці у ХХІ ст. полягає в контролі за рухом товарів, забезпеченні безпеки національних інтересів держави та наповненні державного бюджету. Такі завдання повинні досягатися за дотримання законодавства, що застосовуються під час перетину кордону та орієнтовані на захист митних інтересів держави, боротьбу з порушенням митних правил та контрабандою, захист державного кордону та сприяння законній торгівлі.

Процедура митного контролю умовно проходить у п'ять етапів (рис. 1.2).

Для скорочення часу проведення митного контролю та підвищення його ефективності можуть застосовуватися технічні та спеціальні засоби, а також службові собаки.

При цьому застосування вищенаведених засобів повинно бути безпечним для життя і здоров'я людини, тваринного та рослинного світу і не завдавати шкоди товарам та транспортним засобам.

Також для підвищення ефективності митного контролю і, як результат, підвищення конкурентоспроможності держави митні органи взаємодіють з

учасниками зовнішньоекономічної діяльності, авторизованим економічним оператором (далі – АЕО) та іншими особами, діяльність яких пов’язана із здійсненням зовнішньої торгівлі.

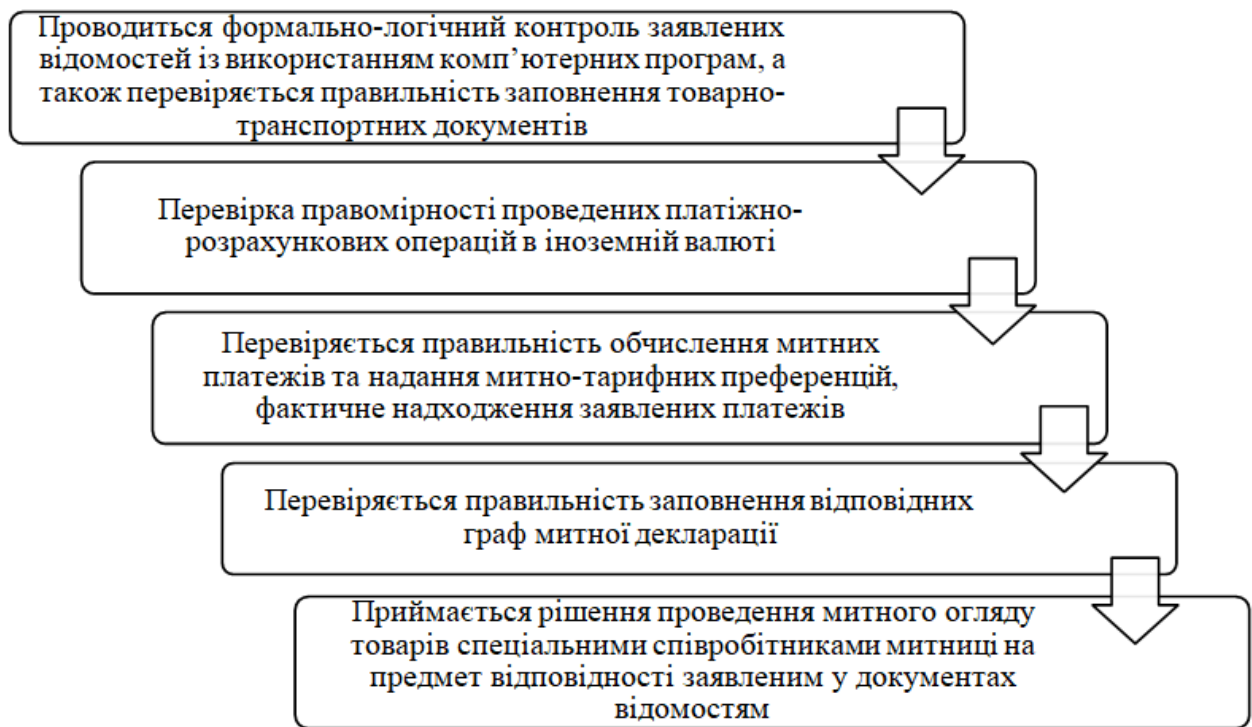

Рис.1.2. Етапи проведення митного контролю

У разі потреби для участі у здійсненні митного контролю можуть залучатися спеціалісти та експерти.

Митна експертиза виконує важливу функцію у сфері контролю за дотриманням норм і правил перетину товарами кордону та забезпечує захист державної митної політики.

Товари, що ввозяться на митну територію України, можуть підлягати заходам офіційного контролю, що проводяться шляхом попереднього документального контролю [52].

Перелік документів і відомостей, які перевіряються під час проведення попереднього документального контролю, затверджується Кабінетом Міністрів України. Такий перелік залежить від виду контролю: ветеринарно-санітарний, фітосанітарний та контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин [25].

Отже, митний контроль є вагомим засобом, що сприяє формуванню та реалізації митної політики держави. Він займає провідне місце в системі інструментів здійснення митної справи, а від ефективності його застосування до предметів, що переміщують через митний кордон України, залежить повнота виконання завдань, покладених на митні органи: виявлення порушень митних правил та контрабанди, адміністрування до Державного бюджету митних платежів та виконання вимог державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

1.3. Нормативно-правове забезпечення здійснення митного контролю

Здійснення ефективного митного контролю з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи неможливе без створення надійної нормативно-правової бази та систематизації митного законодавства відповідно до діючих міжнародно-правових норм.

Суб'єкти конкурентоспроможної економіки можуть ефективно розвиватись лише при наявності чітких, зрозумілих та прозорих правил переміщення товарів через митний кордон. Ці правила повинні об'єктивно відображати рівень розвитку суспільних відносин у галузі митної справи.

Аналізуючи нормативно-правове забезпечення здійснення митного контролю, можна поділити його на два види: вітчизняні нормативно-правові акти та міжнародні.

Законодавство України у сфері митного контролю базується, в першу чергу, на Конституції України та Митному кодексі України (далі – МКУ), а також на міжнародних договорах України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актах у цій сфері, виданих на основі та на виконання Конституції України, МКУ та законів України.

Завдання, на виконання яких спрямоване митне законодавство, представлені на рис. 1.3.

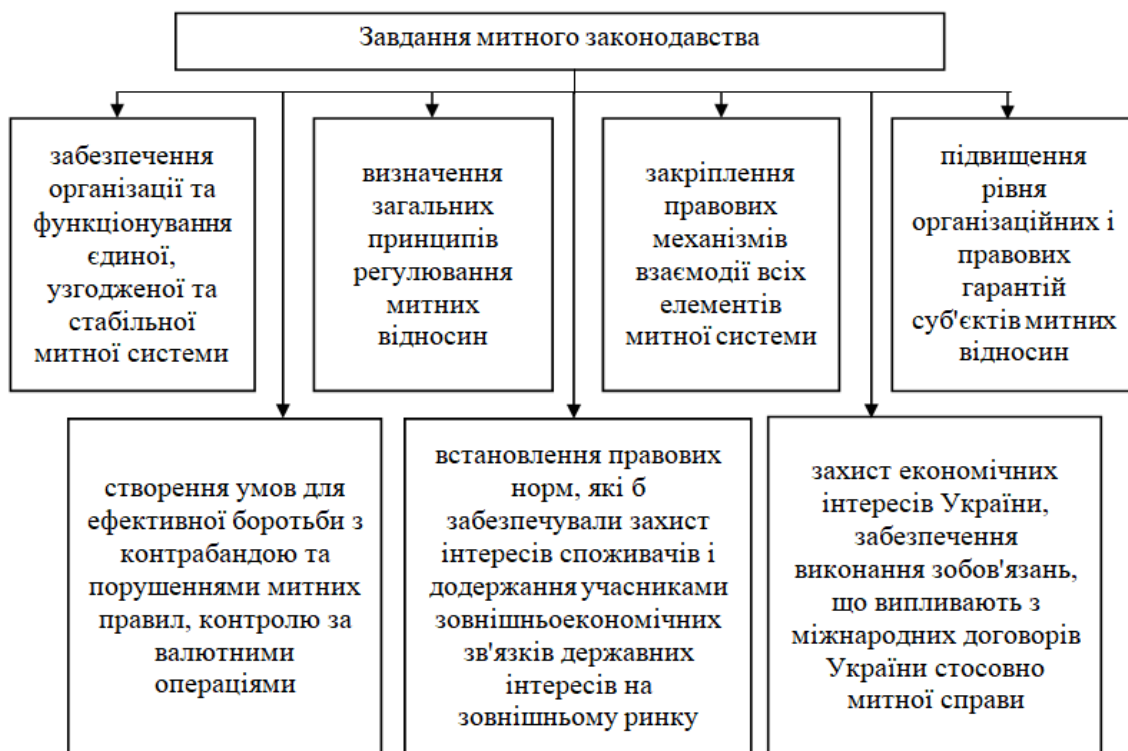

Рис.1.3. Завдання митного законодавства

Засади митної справи, спеціальні митні зони і митні режими на території України, перелік товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється, визначаються виключно законами України та МКУ.

Важливе місце у регулюванні питань митного контролю посідають також накази Держмитслужби України, положення, інструкції, правила, а у деяких випадках ще й методичні рекомендації, розпорядження та інформаційні листи, які видає Держмитслужба. Цими актами регулюються наступні питання:

- правовий статус зони митного контролю;
- порядок ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах;
- порядок транзиту зовнішньоторговельних вантажів залізничним транспортом тощо.

Якщо потрібно встановити норми і правила, які стосуються не тільки митного контролю, а й інших галузей, то в цьому разі приймаються спільні акти митної служби з зацікавленими міністерствами та відомствами. При цьому такі акти обов'язкові до виконання як у митній системі, так і в інших структурах виконавчої влади.

МКУ визначає засади організації та здійснення митної справи, регулює економічні, організаційні, правові аспекти діяльності митної служби.

Відповідно до МКУ [52] процедури митного контролю є складовою митної справи. Митний контроль здійснюють посадові особи митних органів шляхом перевірки документів, митного огляду, переогляду, обліку предметів, які переміщуються через митний кордон України тощо.

Поділ правових актів, що стосуються нормативно-правового регулювання митного контролю найбільш вдало проводити за критеріями діяльності суб'єктів митної справи (рис. 1.4).

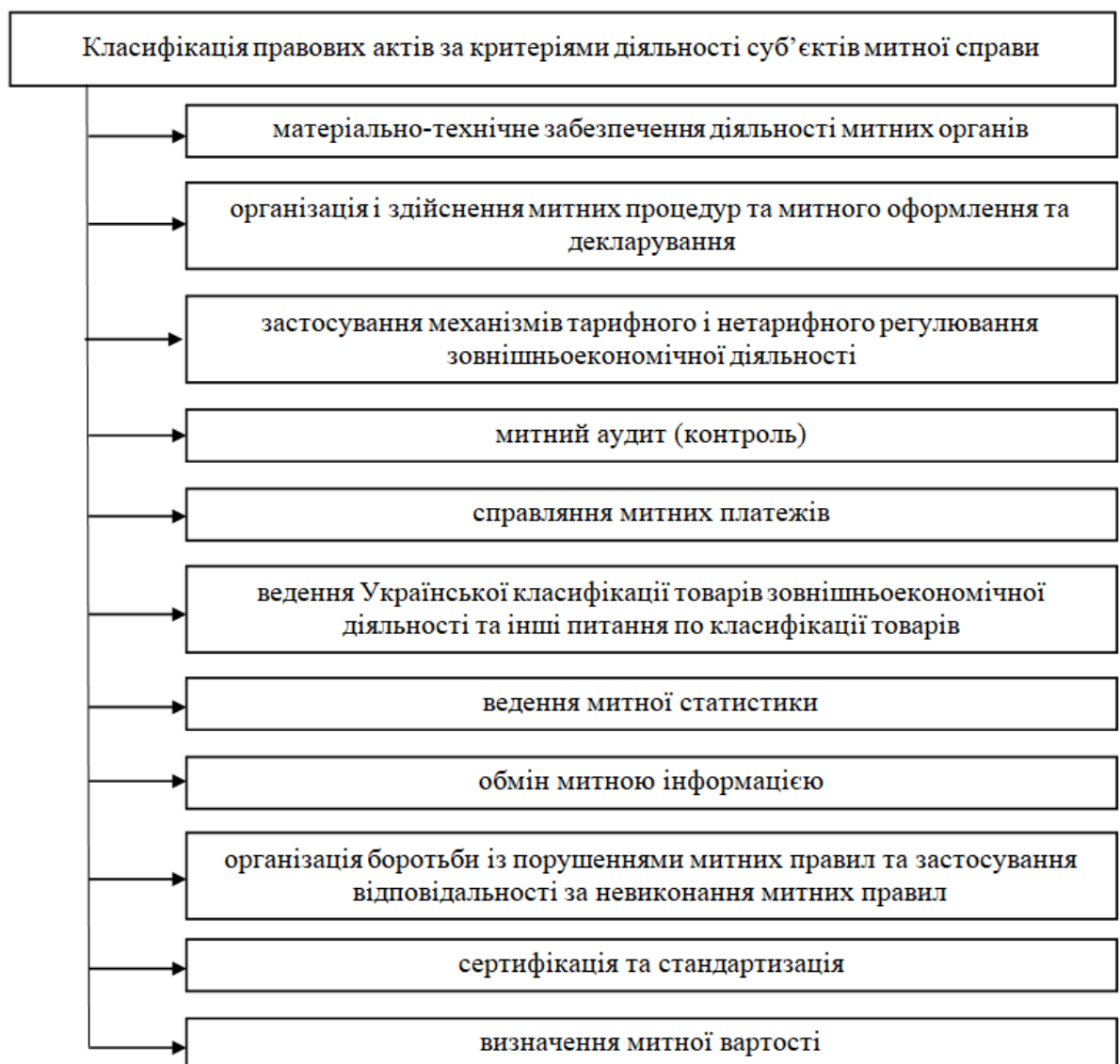

Рис.1.4. Поділ актів щодо нормативно-правового регулювання митного контролю за критеріями діяльності суб'єктів митної справи

У разі, якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені МКУ та іншими законами України, то застосовуються правила, які прописані в міжнародному договорі [45]. При цьому пільги щодо проходження митного контролю надаються особам виключно законами України.

Штрафи за порушення митних правил встановлено ст. 468-485 МКУ [45]. У додатку А представлені види порушень митних правил та відповідальність за них.

Митний кодекс також визначає особливості застосування законів України та інших нормативно-правових актів з питань митної справи (рис.1.5.).

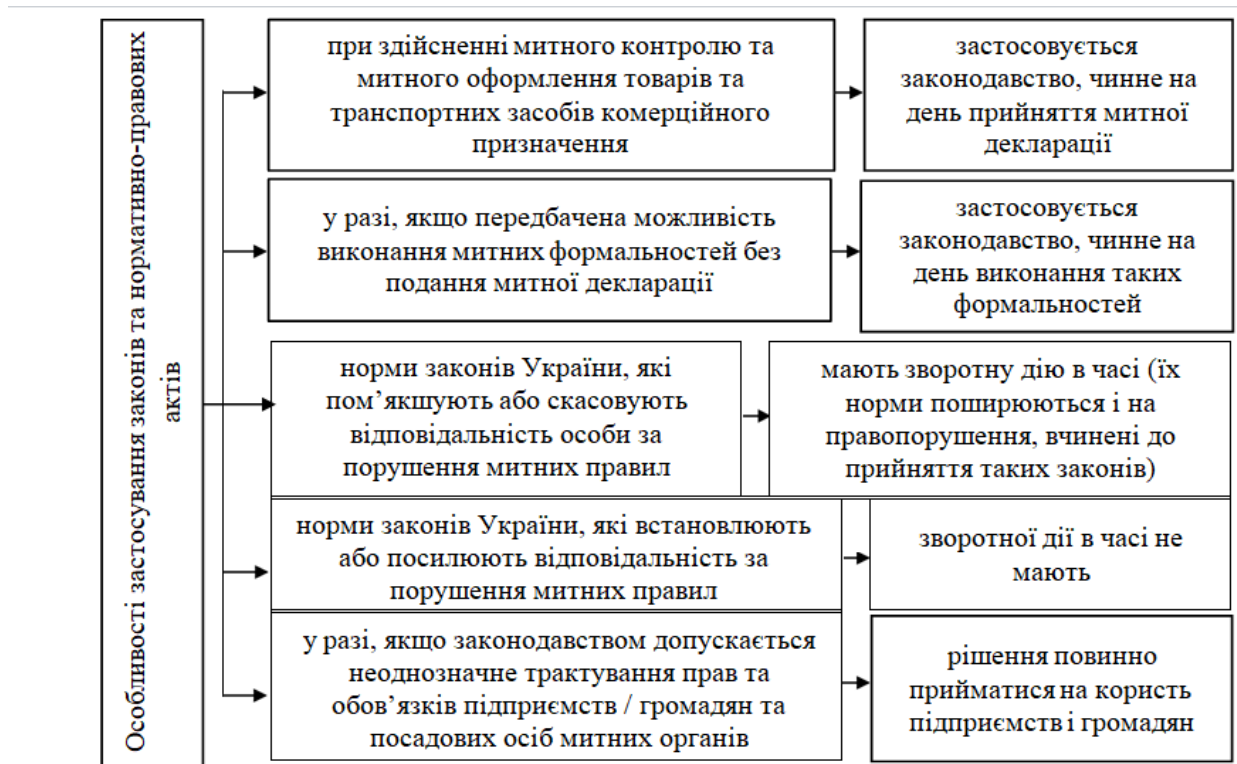

Рис.1.5. Особливості застосування законів України та інших нормативно-правових актів стосовно митної справи

Слід зазначити, що існує багато наказів інших центральних органів виконавчої влади щодо митного контролю. Прикладом є наказ міністра культури та мистецтв України «Про затвердження «Інструкції про порядок оформлення права на вивіз, тимчасовий вивіз культурних цінностей і контролю за їхнім переміщенням через державний кордон України»» № 258.

Що стосується міжнародних правових актів, то серед них слід згадати наступні:

- міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, яка є базовим документом, що визначає стандартні правила здійснення процедур митного контролю, які імплементуються в національне митне законодавство;
- Угода про сприяння торгівлі СОТ;
- Рамкові стандарти безпеки та полегшення світової торгівлі ВМО.

Аналіз європейського законодавства з митного аудиту, а також визначення сфер його регулювання, поданих у праці Дорофєєвої Л. М., показують, що положення, які закріплені в Митному кодексі України, в основному відповідають вимогам Кіотської конвенції (табл. 1.3).

Таблиця 1.3.

Реалізація стандартів Кіотської конвенції у Митному кодексі України

№ п/п	Кіотська конвенція	МКУ
1	здійснювати координацію дій усіх компетентних державних органів, які беруть участь у пропуску товарів через кордон	реалізовано принцип координації всіх видів контролю, яким піддаються товари, що переміщуються через митний кордон через впровадження попереднього документального контролю (п. 42 ст. 4 МКУ)
2	здійснювати координацію зусиль з митними органами сусідніх держав (сумісні митні процедури), через спільний кордон яких переміщується товар	на підставі міжнародних договорів України у пунктах пропуску через державний кордон може здійснюватися спільний митний контроль з митними органами суміжних держав (ст. 328 МКУ)
3	митний контроль обмежується мінімумом, необхідним для дотримання митного законодавства	правило повністю реалізовано в ст. 318 МКУ
4	мінімальна інформація щодо товару, що переміщується через митний кордон, повинна міститись у декларації на товар письмової форми, яка має відповідати типовій формі ООН	визначено процедуру декларування та вичерпний перелік відомостей, що повинні зазначатись у поданій декларації; заборонено митним органам вимагати внесення до митної декларації інших відомостей; при цьому формат митних декларацій базується на міжнародних стандартах (ст. 257 МКУ)
5	здійснювати митний контроль з використанням системи управління ризиками	передбачено застосування системи управління ризиками (глава 52 МКУ)
6	здійснюватися митний контроль має на основі методу аудиту	однією з форм митного контролю є проведення документальних перевірок дотримання вимог митного законодавства (п. 7 ст. 336 МКУ)
7	здійснювати митний контроль необхідно з максимальним використанням інформаційних технологій та засобів електронних комунікацій	для забезпечення здійснення митного контролю використовується єдина автоматизована інформаційна система (ст. 318 МКУ)

Як бачимо, всі стандартні правила Кіотської конвенції в цілому знайшли закріплення в МКУ, а це свідчить про достатню імплементацію міжнародних норм в національне законодавство та практику.

Доповненням до стандартів митної діяльності є Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації [83]. Вони є відносно новими у порівнянні з Конвенцією та мають рекомендаційний характер, але відмова від їх виконання може позначитися на конкурентоспроможності держави. При реалізації даних стандартів Україна зможе максимально забезпечити свою економічну безпеку та інтереси підприємців.

Співпраця між Україною та ЄС здійснюється в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Важливим елементом цієї угоди є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

Перелік актів ЄС, які Україна повинна імплементувати до національного законодавства, визначений Додатком XV «Наближення митного законодавства» до Глави 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію.

Одним з пріоритетів в митній сфері для України є впровадження сучасних технологій митного контролю для спрощення руху товарів між Україною та ЄС, що має сприяти підвищенню конкурентоспроможності держави.

Положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі передбачає як взаємне відкриття ринків, так і стимуляцію конкурентоспроможності, а також інші кроки, що потрібні для досягнення відповідності стандартам ЄС. Так, Угода про асоціацію не тільки закладає нову правову основу для взаємин між Україною та ЄС, але й є стратегічним орієнтиром для нашої країни щодо проведення соціально-економічних реформ, а також адаптації законодавства України до норм і правил ЄС.

При цьому з впровадженням європейського законодавства, виникають деякі проблеми: суперечності, що порушують системність митного законодавства, багато актів виявляються неефективними, відсутність належної

стабільність законів, яка потребує реорганізації системи митних органів та вирішення проблем нормативно-правового регулювання митного контролю.

Також, слід зазначити, що Україна уклала угоди про вільну торгівлю більш ніж з сорока країнами: країни ЄС, Грузія, Канада, Македонія, СНД, Чорногорія, Македонія, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії тощо.

Митний контроль є однією зі складовою державного контролю. Він забезпечує дотримання норм митного законодавства, якими затверджено обов'язок та порядок сплати митних платежів, а фактично їх адміністрування відбувається під час проведення митного контролю.

Для узагальнення та уточнення змісту поняття «митний контроль» був проведений контент-аналіз. Таким чином, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами щодо товарів, транспортних засобів та осіб, які переміщуються через митний кордон, з метою дотримання митного законодавства та міжнародних договорів України, а також для забезпечення національних митних інтересів і безпеки країни.

Встановлено форми митного контролю, визначено його принципи та функції, а також акцентовано увагу на особливостях організації та проведення контролю митними органами. Тож, виділено складові митного контролю відповідно до завдань та правового статусу митних органів та заходи митних органів у пунктах пропуску.

Здійснення ефективного митного контролю неможливе без створення надійної нормативно-правової бази. Тож, проаналізовано митне законодавство, визначено його завдання, здійснено поділ актів щодо нормативно-правового регулювання митного контролю за критеріями діяльності суб'єктів митної справи, а також з'ясовано наскільки стандартні правила Кіотської конвенції реалізовані у митному законодавстві України.

Таким чином, Угода про асоціацію між Україною та ЄС є орієнтиром для нашої країни щодо проведення соціально-економічних реформ та адаптації законодавства України до норм і правил ЄС. При цьому під час впровадження європейського законодавства, виникають певні проблеми: суперечності, що

порушують системність митного законодавства, багато актів виявляються неефективними, відсутність належної стабільності законів тощо.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

2.1. Визначення ефективності митного контролю в Україні

Митний контроль аналізують з точки зору дієвості, результативності та ефективності. Дієвість митного контролю можна інтерпретувати як його здатність запобігти порушенням митних правил.

Наразі в Україні процвітає порушення митних правил, а також ввезення контрабандних товарів. Методів та засобів вчинення таких правопорушень з кожним роком стає все більше. А це, звичайно, негативно впливає на економічну ситуацію в країні та її конкурентоспроможність.

Митний кодекс України визначає поняття «порушення митних правил» як адміністративне правопорушення у вигляді протиправних, винних дій чи бездіяльності, що посягають на порядок переміщення через митний кордон та пред'явлення митним органам товарів та транспортних засобів комерційного призначення.

Одним із завдань митного законодавства є створення умов для ефективної боротьби з порушенням митних правил. Так, розділ 18 МКУ регулює питання щодо порушення митних правил та відповідальності за них. До адміністративної відповідальності за порушення митних правил відносяться адміністративні стягнення у вигляді попередження, штрафу або конфіскації товарів та транспортних засобів комерційного призначення.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227 одним із завдань Держмитслужби є організація та здійснення провадження у справах про порушення митних правил, контроль дотримання вимог законодавства під час провадження у справах про порушення митних правил.

Від ефективності митного контролю залежить повнота виконання завдань, покладених на митні органи, у тому числі виявлення порушень митних правил, забезпечення надходження митних платежів до державного бюджету.

Митні порушення можуть бути пов'язані з доходами, коли дії платників позбавляють країну доходів від сплати митних платежів, або ж з товарами у вигляді спроб платників збувати заборонений товар або товар, торгівля яким піддається обмеженням.

Для протидії митним правопорушенням митниці постійно здійснюють моніторинг митних оформлень за допомогою АСМО «Інспектор», а також проводять постійний аналіз попередньої інформації стосовно вантажів, які надходять до зони діяльності митниці, з метою визначення ризикованих зовнішньоекономічних операцій та оперативного реагування на них.

У 2020 році було виявлено 14 147 митних порушень на суму 2,56 млрд грн. Вартісний показник на 15% перевищив показник 2019 року. При цьому фактично вилучено предметів порушення митних правил на 970 млн. грн, що на 48% більше ніж у 2019 році (рис. 2.1), що говорить про більшу дієвість митного контролю.

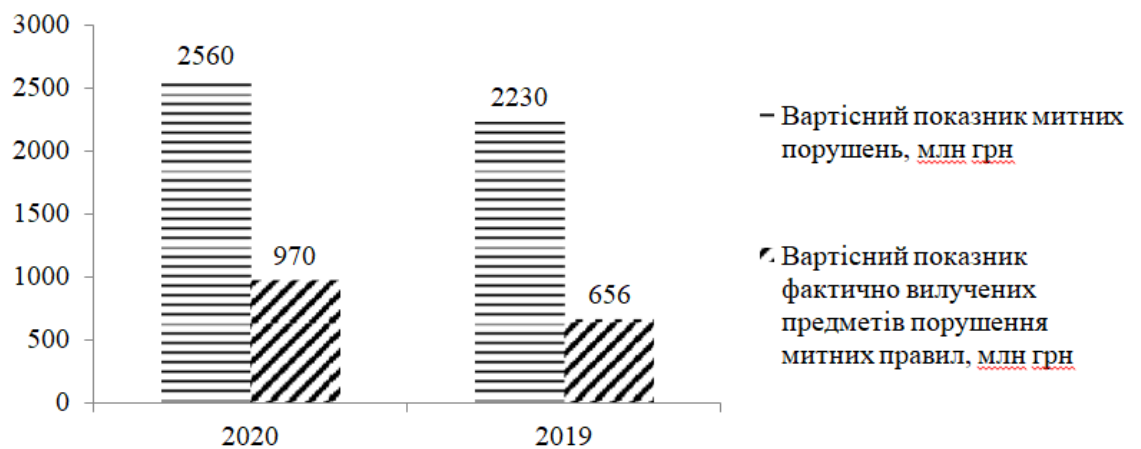

Рис.2.1. Показники порушення митних правил (2019-2020 рр.)

Майже 4 тисячі справ розглянуто безпосередньо митницями та накладено штрафів на суму 178,4 млн. грн. При цьому за справами про митні порушення, переданими на розгляд до суду, сума стягнень (конфіскація та штрафи) досягла майже 1,21 млрд. грн і цей показник на 34% більший за показник 2019 року. Кількість переданих справ порівняно з 2019 роком збільшилась майже на 30%.

Варто зазначити, що, на жаль, фактично сплачені до бюджету санкції здебільшого не перевищують 10% від загальної суми застосованих штрафів

Тож, санкції або скасовуються судом або не можуть бути стягнуті через недостатність майна.

Найбільша частка зловживань на митниці належить недостовірному декларуванню під час імпорту та експорту. Наприклад, приховування фактичної вартості товарів, заниження ваги, декларування товарів в товарних підкатегоріях з меншою ставкою ввізного мита, неправильне зазначення країни походження тощо. Тож, держава має заключати договори з основними торговими партнерами та країнами із спільним кордоном про обмін інформацією.

На даний час про необхідність реформування системи відповідальності за порушення митних правил майже не говорять. При цьому проблеми існуючої системи відповідальності наступні: базується на правових нормах, які з точки зору юридичної техніки є неякісними, передбачає надмірні санкції та є неефективною.

Аналіз Митного кодексу говорить про те, що норми є нечіткими, у деяких випадках норми, які встановлюють різні види відповідальності за порушення митних правил, співпадають між собою, тобто дають можливість посадовим особам митниць обирати вид відповідальності самостійно, а це створює корупційні ризики. Також слід зазначити, що митним законодавством не передбачено обов'язкове пломбування транспортних засобів під час переміщення товарів митною територією України, що створює ризики підміни вантажу у митному режимі транзиту.

У 2020 році найчастішими випадками порушень митних правил і контрабанди стали спроби ввезення психотропних речовин, наркотиків, цигарок, мобільних телефонів та планшетів.

Слід зазначити, що ввезення автомобілів на іноземній реєстрації в митних режимах транзиту та тимчасового введення є одним із глобальних митних порушень. Такі автомобілі часто несвоєчасно вивозяться або не вивозяться зовсім. За даними Держмитслужби у 2020 році в митній базі знаходилося близько 420 тис. таких автомобілів.

Таким чином, є підстави для сумнівів, що дані автомобілі взагалі ще існують, а не розібрані на деталі. Тож, в цій сфері контроль знаходиться на дуже низькому рівні, що негативно позначається на митній безпеці.

Таким чином, причинами росту митних порушень є:

- існуючи прогалини в законодавстві;
- корупція на митниці;
- високі ставки ввізного мита;
- недостатній контроль з боку митних органів;
- широкі можливості для здійснення транзитних операцій; посилення державних обмежень підприємницької діяльності.

Вважаю, що результатами, які можуть свідчити про низький рівень порушень митного законодавства, а отже, про досконалість, прозорість та якість митного контролю є: обсяг сплачених митних платежів, динаміка та сумарний обсяг товарного експорту-імпорту, наявність та/або відсутність контрабандних та контрафактних товарів тощо.

Наразі одним з методів протидії порушення митних правил є обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав щодо попередження і виявлення незаконних експортно-імпортних операцій. Результативність митного контролю представляє собою співвідношення фактичних та планових результатів від його здійснення. Так, у 2020 році фактичний показник надходжень до Державного бюджету України від сплати митних платежів був менше ніж індикативний показник (рис. 2.2).

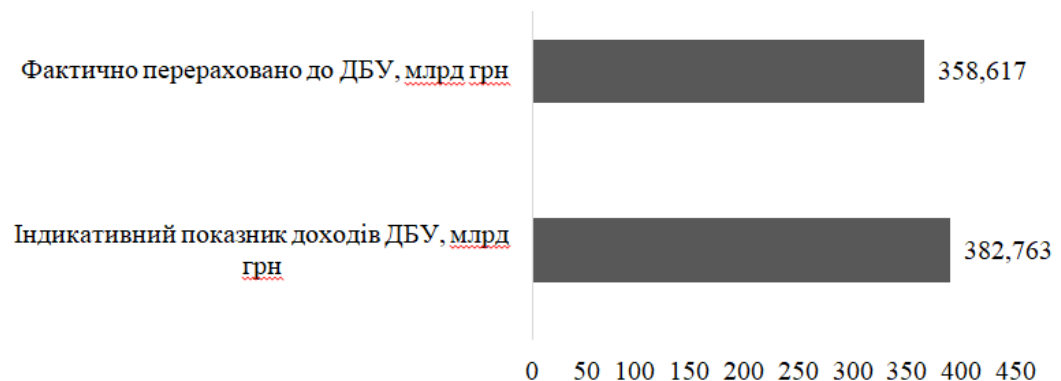

Рис.2.2. Порівняння індикативного та фактичного показника доходів ДБУ від сплати митних платежів (2020 рік)

Як бачимо, виконання індикативного показника становить 93,7%. Недонадходження до бюджету склало 24 146 млн. грн. При цьому у порівнянні з 2019 роком надходження зменшились майже на 4% (на 13 834 млрд. грн) [21].

За 7 місяців 2021 року ДМС забезпечила збільшення надходжень від сплати митних платежів у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року на 65 млрд грн, що складає 36%. Тож, було перевиконано плановий показник на 17 млрд грн [44].

Варто зазначити, що в той же час має місце ряд чинників, які призводять до зменшення обсягу митних платежів:

- встановлення пільг на товари, які є необхідними необхідних для боротьби з COVID-19 ;
- невідповідність фактичного обмінного курсу «прогнозованому»; зниження ставок ввізного мита в рамках угод про вільну торгівлю; вплив обмежувальних заходів у торгівлі тощо [44].

Співвідношення результатів здійснення митного контролю та витрачених на це ресурсів є ефективністю митного контролю.

Зіставляючи темпи зростання товарообігу з темпами зростання митних платежів, можна оцінити результативність митного контролю. Так, перевищення темпами зростання товарообігу темпів зростання митних платежів при відсутності суттєвих змін у товарній структурі та за умови стабільного митного законодавства може свідчити про низьку результативність митного контролю.

Як бачимо, протягом 2014–2020 рр. для отримання до ДБУ 1 грн митних платежів необхідно було забезпечити перетин товарами державного кордону на суму від 7,69 грн у 2020 р., до 14,04 грн у 2014 р. Це може свідчити про вдосконалення митного законодавства або про поступове підвищення ефективності митного контролю та про підвищення податкового навантаження на суб'єкти ЗЕД. При цьому на 1 грн видатків ДБУ на фіскальні (митні) органи протягом 2014–2020 рр. можна було забезпечити здійснення митного контролю товарів вартістю від 305,44 грн у 2014 р. до 256,32 грн у 2019 р. Це свідчить

передусім про зниження пропускної спроможності кордону. Щорічне зменшення даного показника є негативною тенденцією.

2.2. Оцінка впливу російської агресії на митну політику

Військова агресія росії спричинила внесення великої кількості тимчасових змін до законодавства, що регулює зовнішньоекономічну діяльність. Зокрема, було запроваджено нові правові норми валютного, податкового та митного регулювання. На жаль, це законодавство не є стабільним, і потребує мало не щоденного моніторингу нових змін.

Фактично сьогодні існують різні порядки митного контролю для різних підстав ввезення товарів:

- для гуманітарної допомоги (Постанова КМУ № 174 від 1 березня 2022 року) ввезення товарів здійснюється за декларативним принципом та/або на підставі подання до митних органів гарантійного листа кінцевого користувача товарів за встановленою формою з використанням спрощеного порядку митного оформлення;

- для низки товарів, що ввозяться в Україну в період дії воєнного стану, відповідно до Постанови КМУ № 236 від 9 березня 2022 року, яка встановлює можливість отримання відстрочки сплати митних платежів на період дії воєнного стану;

До таких товарів належать лікарські засоби, медичні вироби та вироби медичного призначення, продукти харчування за встановленими групами товарів, товари військового призначення, згідно з переліком, визначеним Постановою КМУ № 1807 від 20 листопада 2003 року, товари критичного імпорту згідно з переліком Постанови КМУ № 153 від 24 лютого 2022 року;

- інші товари.

І якщо митний контроль ввезення гуманітарної допомоги зведений до мінімуму шляхом спрощеної декларації, то інші товари підлягають митному контролю та оформленню в обсязі, визначеному ТКУ.

Проте Законом № 2142 та іншими нормативно-правовими актами з питань митної справи внесені певні спрощення, пов'язані з митним контролем та митним оформленням товарів.

Зокрема:

- доповнено статтю 197 Митного кодексу України «Обмеження щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України» частиною четвертою, відповідно до якої пропуск через митний кордон України та/або випуск відповідно до заявленої мети товарів, які за кодом згідно з УКТЗЕД та описом можуть належати, але за своїми характеристиками та фізико-хімічними властивостями не належать до: культурних цінностей, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, заборонених до ввезення та застосування на території України; товарів військового призначення чи товарів подвійного використання; небезпечних відходів; агрохімікатів та пестицидів, що підлягають державній реєстрації; об'єктів, торгівля якими підпадає під регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення; генетично модифікованих організмів або продукції, виробленої із застосуванням генетично модифікованих організмів; таких, що містять озоноруйнівні речовини, здійснюються митними органами на підставі заяви декларанта або уповноваженої ним особи про незастосування до таких товарів встановлених відповідними законами заборон та/або обмежень. Зазначена заява вноситься декларантом або уповноваженою ним особою до митної декларації у вигляді коду, визначеного центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, а також засвідчує факти, які мають юридичне значення;

- доповнено абзац перший частини першої статті 337-1 Митного кодексу України (Пост-митний контроль). Відповідно до внесених змін, саме на пост-митний контроль покладається перевірка достовірності інформації, викладеної в заяві декларанта або уповноваженої ним особи в митній декларації про те, що задекларовані товари не підпадають під обмеження або додаткові заходи нетарифного регулювання

- встановлено, що під час ввезення (пересилання) підприємствами – зареєстрованими платниками єдиного податку (далі – ПЄП) першої, другої та третьої групи, крім підприємств, які обрали ставку єдиного податку, визначену підпунктом 1 пункту 293.3 статті 293 Податкового кодексу України на митну територію України товарів, їх декларування для поміщення в митний режим імпорту може здійснюватися шляхом подання попередньої митної декларації, що містить всю необхідну інформацію для випуску товарів, відповідно до частини п'ятої статті 259 Митного кодексу України; итне оформлення товарів, що ввозяться (пересилаються) ПЄП, завершується в найкоротший можливий строк, але не більше ніж одна робоча година з моменту пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що підлягають митному оформленню (якщо згідно з цим Кодексом товари, транспортні засоби комерційного призначення підлягають пред'явленню), подання митної декларації або документа, який, відповідно до законодавства, її замінює;
- плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для них, із заінтересованих осіб не справляється;
- документальні перевірки дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються. Акти (довідки) про результати документальних перевірок, зустрічних звірок, заперечення до актів перевірок та податкові повідомлення-рішення не надсилаються (не вручаються);
- зупиняється перебіг строків, визначених частиною четвертою статті 45, частиною другою статті 46, частиною четвертою статті 48, статтями 55, 125, 204, 240, частиною шостою статті 244, частиною тринадцятою статті 264, частиною другою статті 269, частинами п'ятою і шостою статті 299, частиною восьмою статті 313, частиною четвертою статті 321, частиною шостою статті 334 цього Кодексу;

- митні органи за заявою декларанта або уповноваженої ним особи можуть приймати рішення про продовження строків (включаючи граничні), визначених цим Кодексом, крім тих, перебіг яких зупинено в абзаці вище;
- митні формальності, що, відповідно до цього Кодексу, підлягали чи підлягають виконанню митним органом, яким за рішенням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, не виконуються завдання, покладені на митні органи у зв'язку з веденням воєнного, надзвичайного стану, можуть виконуватися іншим митним органом, у тому числі без пред'явлення таких товарів цьому митному органу;
- продовження строку реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності здійснюється відповідним програмно-інформаційним комплексом єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів України в автоматичному режимі;
- декларування нафти, нафтопродуктів, газу, що ввозяться на митну територію України для вільного обігу, може здійснюватися шляхом подання попередньої митної декларації, яка містить всю необхідну інформацію для випуску товарів, відповідно до частини п'ятої статті 259 цього Кодексу. При цьому доставка та пред'явлення цих товарів митному органу, яким оформлена така попередня декларація, не є обов'язковими.

На завершення слід звернути увагу на Постанову КМУ від 9 квітня 2022 року № 426 «Про застосування заборони ввезення товарів з російської федерації», яка з 11 квітня 2022 року встановлює заборону ввезення на митну територію України в митному режимі імпорту товарів з російської федерації.

РОЗДІЛ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

3.1. Забезпечення митної безпеки в умовах спрощення митного контролю

Наразі відбувається покращення умов розвитку міжнародної торгівлі завдяки спрощенню та прискоренню митних процедур. В той же час зростає негативний вплив зовнішніх чинників на митну безпеку країни, а саме зростання кількості митних правопорушень, збільшення обсягів контрабанди і, як результат, недоотримання митних платежів. Тому збереження належного рівня митної безпеки та забезпечення дотримання митного законодавства шляхом проведення ефективного митного контролю є важливою вимогою.

Митний контроль є складовою митної безпеки країни, в той же час митна безпека є складовою економічної безпеки країни (рис. 3.1). та системою ефективних правових, політичних, економічних та інших заходів держави і суспільства із захисту інтересів держави і народу в зовнішньоекономічній сфері [15].

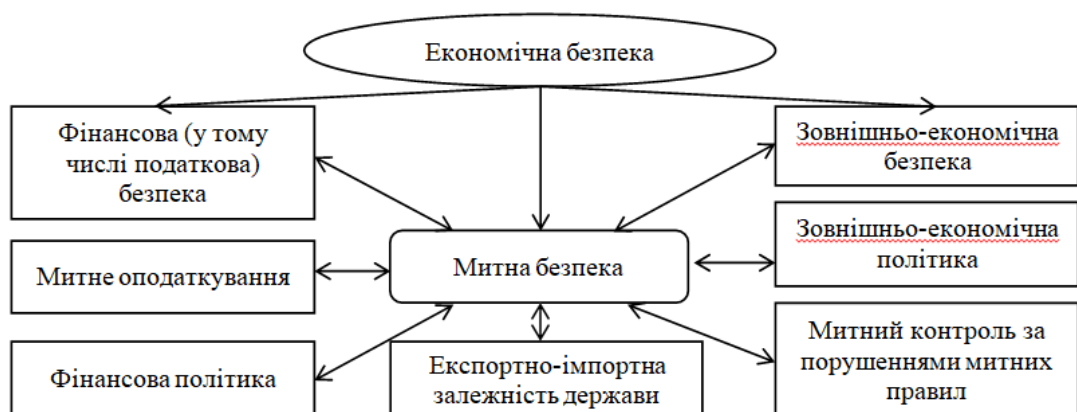

Рис.3.1. Митний контроль в системі митної безпеки

Важливо зазначити, що однією зі складових економічної безпеки є конкурентоспроможність країни.

Метою митної безпеки є досягнення певного високого рівня ефективності та надійності митної системи. Забезпечення митної безпеки є основним завданням митних органів. Саме вони повинні забезпечувати дотримання митного законодавства, запобігати ввезенню на територію країни заборонених товарів, забезпечувати надходження митних платежів до державного бюджету тощо.

Спрощення заходів митного контролю для скорочення часу на проходження митного кордону є одним з основних результатів спрощення митних процедур. Таким чином, при зменшенні обсягу митного контролю очікується більша ефективність, а для цього треба забезпечувати захист митної безпеки.

Забезпеченням митної безпеки – це застосування певних засобів, методів та інструментів, які здатні протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам під час здійснення державної митної справи, а також забезпечити баланс між спрощенням митних процедур і високим рівнем захищеності митних інтересів [10].

Баланс між митним контролем і спрощенням процедур митної торгівлі в Україні потрібен для:

- підвищення рівня конкурентоспроможності країни;
- реалізації заходів щодо відновлення економічного потенціалу країни; створення сприятливого іміджу в сфері зовнішньоекономічної діяльності; реалізації заходів щодо сприяння міжнародній торгівлі.

Рамковими стандартами безпеки і полегшення світової торгівлі ВМО [83] визначено підхід до забезпечення балансу між полегшенням торгівлі та безпекою, а також визначено принципи і стандарти щодо попереднього повідомлення про вантаж, управління ризиками, використання обладнання для безконтактного огляду та уповноваженого економічного оператора».

Основні цілі та принципи Рамкових стандартів наведені на рис. 3.2.

На забезпечення національних митних інтересів і безпеки України спрямований митний контроль. Для вибору його форм та методів здійснюється процес управління митними ризиками, який включає в себе роботу митних

органів щодо аналізу ризиків, їх виявлення та оцінки, розроблення заходів, що мають мінімізувати ризики, а також оцінку ефективності та контролю застосування таких заходів. Система управління ризиками забезпечує вибірковість й достатності митного контролю для дотримання національних митних інтересів і безпеки держави.

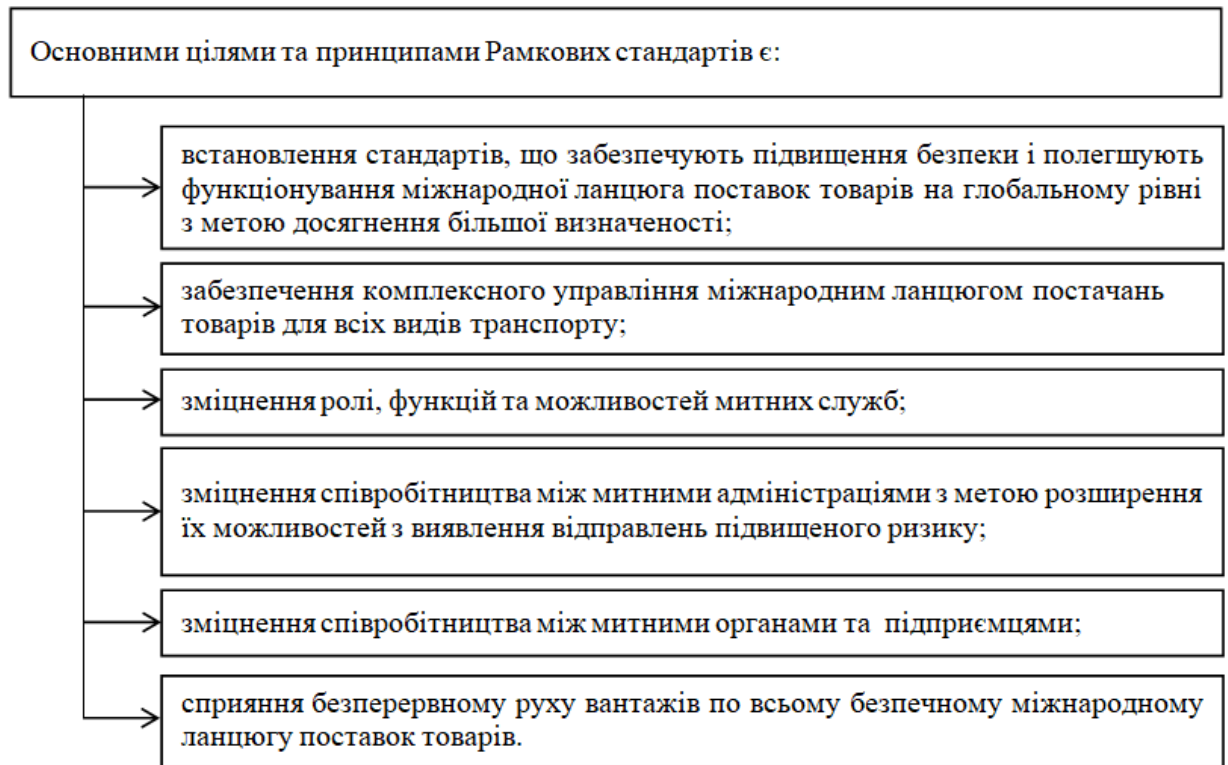

Рис.3.2. Цілі та принципи Рамкових стандартів

Відповідно до найкращих світових практик і враховуючи те, що митниці мають виконувати мінімум заходів для проведення митного контролю щодо забезпечення додержання митного законодавства, передбачено, що митницями в основному здійснюється аналіз ризиків безпеки [26].

Таким чином, управління ризиками на кордоні зосереджено в першу чергу на ризиках незаконного переміщення товарів, які заборонені або стосовно них діють обмеження, а також ризиках недоставлення товарів до митниці призначення або їх підміни.

Також важливим заходом забезпечення митної безпеки України є спрямованість митних органів на проведення саме митного пост-аудиту, а не поточного митного аудиту, який ускладнює митний контроль, створює часові

незручності, значно знижує пропускну спроможність митних постів та, відповідно, негативно впливає на конкурентоспроможність держави. Пост-аудит є однією зі складових системи аналізу ризиків.

Останнім часом митна служба створює умови для забезпечення ефективності проведення перевірок після факту митного оформлення, метою яких є забезпечення повноти сплати митних платежів до бюджету.

Об'єктом митної безпеки є митні інтереси держави. Узгодження інтересів держави та бізнесу представляє визначення сили їх впливу у взаємодії з іншими факторами на стан безпеки національної економіки.

Одним із показників митної безпеки є митні ризики. Тому для своєчасного виявлення загроз митній безпеці держави потрібно використовувати індикатори, що відображають активізацію митних ризиків. Тож, для виявлення показників, які більшою мірою впливають на митну безпеку, проведемо регресійний аналіз. При цьому за результуючу частину вияву митних ризиків візьмемо обсяг митних платежів.

В умовах залежності від імпорту зниження курсу національної валюти призводить до зниження рентабельності підприємств, а це в свою чергу викликає зростання тіньових операцій, з метою зменшення яких держава посилює контроль. Тож, за таких умов знижуються позиції України у рейтингу легкості ведення бізнесу. Це все негативно впливає на конкурентоспроможність країни.

Від'ємні коефіцієнти кореляції свідчить про обернено пропорційну залежність факторів.

Також слід зазначити про такий фактор активізації митних ризиків, як кількість порушень митних правил. У 2020 році вартісний показник порушень на 15% перевищив показник минулого року [21].

Беручи до уваги аналіз щодо порушення митних правил, проведений у другому розділі, запропоновано заходи для підвищення ефективності боротьби з порушенням митних правил (рис. 3.4).

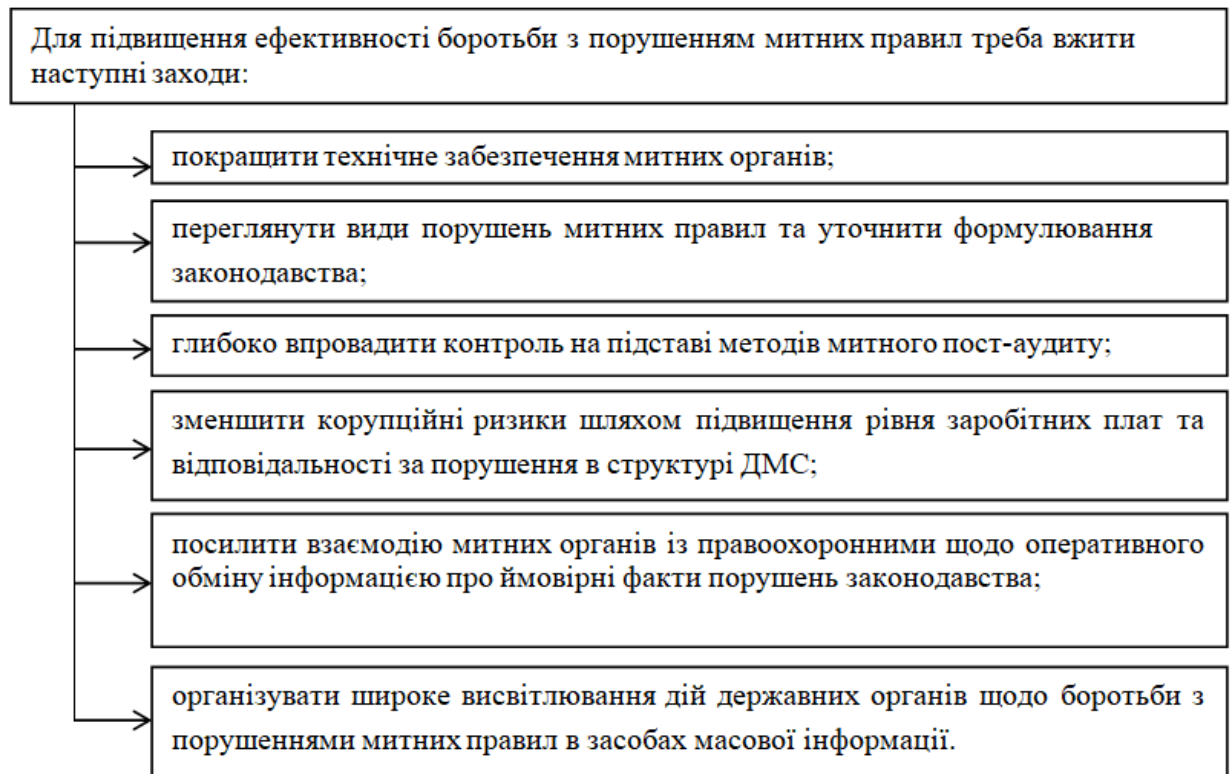

Рис. 3.4. Заходи щодо боротьби з порушенням митних правил

Таким чином, можна виділити наступні основні напрями досягнення митної безпеки:

- запобігання контрабанді та порушенню митних правил;
- забезпечення ефективного контролю за додержанням митного законодавства;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;
- удосконалення форм та методів здійснення митного контролю;
- розвиток міжнародного співробітництва у галузі митної справи;
- підвищення відповідальності за порушення митного законодавства як суб'єктами ЗЕД, так і працівниками митних органів;
- розвиток культури обміну інформацією з митними органами країн – торговельних партнерів, а також із внутрішніми органами.

Отже, здійснення ефективних митних процедур має забезпечувати як спрощення митного контролю та оформлення, так і надійний рівень митної безпеки.

Митна безпека є важливою складовою економічної безпеки завдяки спрямованості на захист національних економічних інтересів та захист національного виробника. В свою чергу, конкурентоспроможність держави є складовою економічної безпеки.

Тож, перед митними органами постають складні задачі щодо формування та функціонування митної безпеки. При цьому на сьогоднішній день в нашій країні пріоритетним завданням для митних органів залишається наповнення державного бюджету.

3.2. Реформування системи управління ризиками у сфері митного контролю

Метою застосування системи управління ризиками (СУР) є прискорення митного оформлення товарів завдяки вибірковості митного контролю, коли увага митних органів концентрується на зовнішньоекономічних операціях з високим ризиком. Завдяки цьому спрощуються митні формальності для добропорядних суб'єктів ЗЕД [58]. Управління митними ризиками здійснюється з використанням комп'ютеризованих систем обробки зовнішньоекономічних операцій.

В Україні суттєві зрушення у розвитку автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР) розпочалися із затвердженням Порядку роботи з модулем «Конструктор профілів ризику АСМО «Інспектор» лише на початку 2016 року.

Застосування СУР під час митного контролю та її розвиток є зобов'язанням України в частині реалізації Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [53], Угоди про спрощення процедур торгівлі СОТ та Рамкових стандартів безпеки та спрощення міжнародної торгівлі ВМО.

У 2020 році було затверджено наказ МФУ «Про затвердження Змін до Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю». Зокрема цей Порядок було доповнено новими розділами, а саме: використання в АСУР суб'єктоорієнтованих критеріїв та обов'язки посадових осіб митниць (митних постів) під час застосування СУР.

Відповідно до даного Порядку автоматизована система управління ризиками – сукупність програмно-інформаційних комплексів, які забезпечують функціонування системи управління ризиками під час митного контролю та/або митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Аналіз ризиків є безперервним процесом збору, узагальнення й аналітичного вивчення інформації. Даний процес спрямований на прогнозування, попередження, виявлення, а також припинення митних правопорушень. Він дає змогу приймати ефективні та результативні рішення.

Здійснення аналізу ризиків у митній сфері передбачає наявність певного інформаційного забезпечення, яке вимагає застосування автоматизованого підходу з метою вчасного та виваженого митного контролю.

До бази даних ризиків посадові особи митних органів вносять інформацію про:

- можливі випадки недотримання вимог митного законодавства України (отримують від інших органів державної влади, компетентних органів інших країн або з будь-якого іншого джерела інформації);
- обставини, які можуть впливати на результати митного контролю.

СУР дає змогу організувати ефективний митний контроль, який здійснюється на основі вибіркості. При цьому митні органи можуть зосередитись на найважливіших і пріоритетних напрямках роботи. Це дозволяє митним органам зосередити увагу на найбільш важливих і пріоритетних напрямках роботи, а також ефективно використовувати ресурси, збільшити можливості з виявлення та прогнозування порушень у митній сфері, а також надавати кращі умови суб'єктам ЗЕД.

Об'єктами аналізу ризику є характер зовнішньоекономічної операції, характеристика суб'єктів, що беруть участь у даній операції та характеристики товарів, що переміщуються через митний кордон.

Вважаю, що в митній сфері уникнути ризикових ситуацій вкрай важко, тому важливою частиною роботи митних органів є визначення ризиків й управління ними.

Найпоширенішими проявами ризиків у митній сфері є перевезення контрабандного вантажу. При цьому з економічної точки зору, є значні ризики недобору митних платежів та зборів.

Схема діяльності митних органів при управлінні ризиками складається з декількох етапів (рис.3.5.).

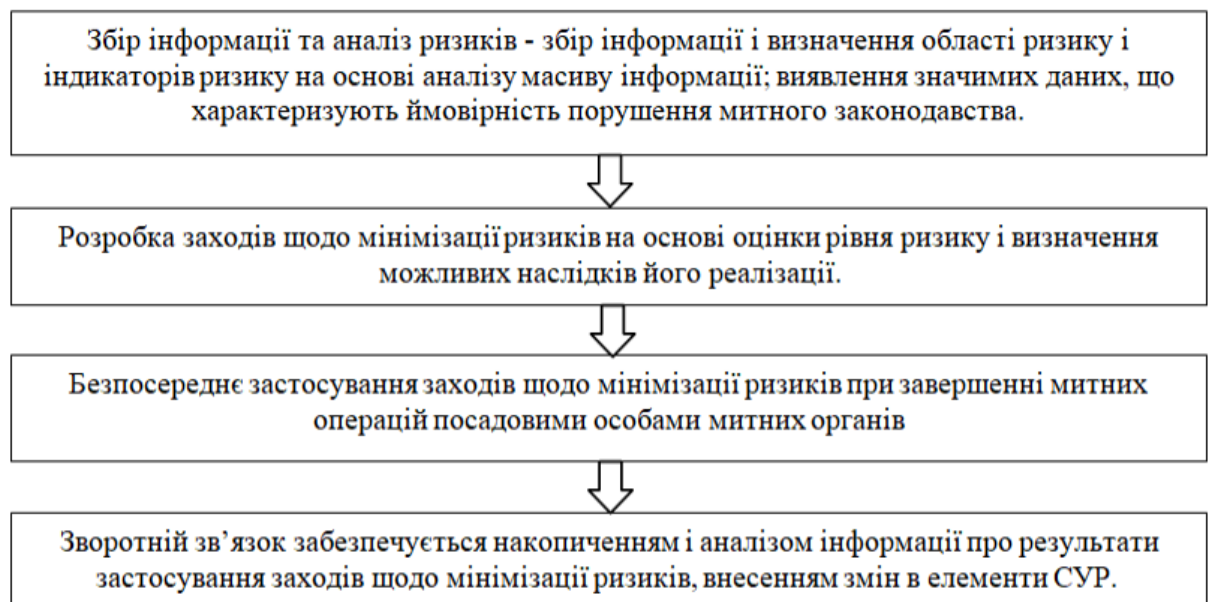

Рис.3.5. Етапи діяльності митних органів при управлінні ризиками

У листопаді 2020 року було оприлюднено проект наказу щодо внесення змін у Порядок, який передбачає:

- впровадження інструментарію з управління ризиками для забезпечення роботи АСУР в автоматичному режимі;
- визначення засад формування інформаційної бази ризиків із застосуванням інформаційних технологій;

- вдосконалення профілювання ризиків із використанням інформаційних технологій;
- встановлення порядку та випадків внесення змін та/або скасування форм та обсягів митного контролю, обраних за результатами застосування АСУР [3].

Державній митній службі буде доручено забезпечити до 1 січня 2023 року доопрацювання інформаційних систем єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, зокрема розроблення програмних рішень для бази даних ризиків та реєстру профілів ризику [3].

Залежно від можливості автоматизації застосування профілі ризику можуть бути документальними та електронними. При цьому митні органи надають пропозиції щодо розробки даних профілів ризику, зокрема шляхом внесення інформації до бази даних ризиків.

3.3. Напрями вдосконалення митного контролю в контексті підвищення конкурентоспроможності держави

З точки зору бізнесу, найважливішими напрямками реформування митниці є автоматизація митних процедур та електронний обмін даними. У сучасну цифрову епоху митниці майже всіх країн світу впроваджують проекти, спрямовані на автоматизацію адміністративних процесів та впровадження електронного документообігу.

Процес автоматизації митних процедур та застосування сучасних інформаційних технологій на митниці дають змогу значно прискорити виготовлення товарів, спростити контроль під час митного оформлення, зменшити роль «людського фактору» та зменшити шанси корупції.

Процеси, пов'язані з автоматизацією та електронним декларуванням, які здійснюватимуться на митниці України:

- автоматизована обробка митних декларацій;
- електронні перевірки шляхом аналізу виписок з систем бухгалтерського обліку компанії.

- отримання дозволів (наприклад, на переробку товарів) в електронному вигляді;
 - внесення змін до митних декларацій шляхом електронного декларування;
 - автоматичне визначення кількості та обсягу митних процедур за результатами аналізу ризиків;
 - автоматичне проходження митного оформлення та випуск товарів.
- «Електронна митниця» – це не просто утворення кількох країн.

Це майбутнє митної спільноти в світі. Для вдосконалення митниці необхідно створити нові електронні інформаційні системи та моделі діяльності у сфері електронної комерції на місцях, наприклад, міжнародної електронної комерції, які будуть функціонально сумісні з аналогічними системами різних країн. Для здійснення електронного декларування необхідно використовувати електронні митні декларації, засвідчені електронним цифровим підписом, та інші електронні документи або їх окремі реквізити у випадках, передбачених законом.

Електронна митниця – це цілісна, багатофункціональна система, яка органічно поєднує:

- інформаційно-комунікаційні технології різних країн світу та комплекс механізмів їх застосування;
- об'єднання існуючих інформаційних систем експортно-імпортного та транзитного контролю в єдину автоматизовану систему, що забезпечує обмін електронною інформацією між усіма органами та суб'єктами експортно-імпортних операцій;
- системи технологічного забезпечення безперервного потоку, накопичення та обробки електронної інформації між митними адміністраціями держав, національними державними органами та суб'єктами міжнародної електронної комерції.

Згідно з попередніми повідомленнями, митне оформлення товарів уже було виконано трохи раніше, ніж вони дістануться кордону в Україні. Автоматизація митниці також є важливим аспектом реформування митниці.

Незважаючи на великі успіхи електронної реклами, вона все ще не досконала. Багато митних процесів все ще покладаються на паперові документи, які не відповідають сучасним технічним досягненням і найкращим світовим практикам.

Технологія центрального планування дає можливість отримати декілька переваг одночасно:

1. Зменшення фізичного контакту між бізнесменами та державними органами зменшує ризик корупції;
2. Автоматизуйте дизайн і спростіть бізнес-рекламу.
3. Формування більш широкого погляду на діяльність організації з точки зору контролюючої сторони.

За даними Всесвітньої митної організації в європейському регіоні загальна частка електронних митних декларацій перевищує 90%. У країнах ЄС митне оформлення займає менше 5 хвилин у 63% випадків і перевищує 1 годину в 9% випадків (може тривати до 48 годин).

Цих результатів неможливо досягти без значного прогресу в автоматизації митної справи та управлінні ризиками (Прес-служба Державної податкової служби України). Наприклад: запровадження Інституту сертифікованих економічних операторів (УЕО) тісно пов'язане зі створенням цілісної системи митного аудиту та безпаперового обігу.

Тому зміни мають бути комплексними. Тільки в цьому випадку кінцевий результат ремонту зможе гармонізувати всі складові. Плануючи і розробляючи проект реформи, необхідно чітко вказати, до якого кінцевого результату призведе процес перетворення.

. Безумовно, митний контроль займає важливе місце у системі державного фінансового контролю, адже саме через систему контрольно-перевірних заходів у межах митного контролю держава має забезпечувати економічну й фінансову безпеку, захищати власні національні інтереси. Гострою проблемою є недосконалості митного законодавства і відсутність у ньому нормативно-правових актів, що зачіпають окремі аспекти проведення митного контролю після випуску товарів.

Єдине розв'язання цієї проблеми бачиться в прийнятті нових нормативно-правових актів. Серед найважливіших складових проведення митної реформи є впровадження антикорупційних методів та розробка зручних для користувачів послуг. Крім того, пріоритетними наступні напрямки реформування митної справи:

1. Автоматизація митних процедур і розвиток концепції «електронної митниці»;
2. Удосконалення митних формальностей та системи управління ризиками;
3. Забезпечення доступності інформації з митних питань;
4. Реформування порядку сплати митних платежів. В рамках обраних орієнтирів розвитку митних органів в практиці митного адміністрування почало активно освоюватися виконання можливостей митних режимів, розвивалися його перспективні напрямки (електронне декларування). Способи вирішення ряду завдань адміністративної реформи в галузі митної справи акумулювала концепція «сервісної митниці».

У числі нових технологій митного адміністрування впроваджувалися:

- єдина міжвідомча автоматизована система збору, зберігання і обробки інформації;
- система попереднього інформування митних органів;
- митний контроль після випуску товарів і (або) транспортних засобів;
- робота митних органів за принципом «єдиного вікна»;
- митне оформлення та митний контроль товарів в місцях, наближених до кордонів.

Напрями удосконалення митного адміністрування сформували основу для забезпечення інтересів держави в митній сфері, протидії загрозам економічної безпеки і створення сприятливих умов для зовнішньої торгівлі на довгострокову перспективу. Фактичне завершення її основних заходів створює основу для подальшого системного розвитку митної служби. У зв'язку з цим все більше офіційне визнання отримує система довготривалих цільових установок, що визначають сталий поетапний розвиток митних органів.

Стратегічна мета розвитку Митної служби України – розвиток до рівня, достатнього для надійного забезпечення економічного розвитку України в митній сфері, якісного митного регулювання в інтересах створення сприятливих умов для залучення інвестицій в українську економіку, повного надходження доходів у державний бюджет, захисту вітчизняних товаровиробників, об'єктів інтелектуальної власності, максимального сприяння зовнішній торгівлі, ефективної боротьби з правопорушеннями і злочинами.

У сфері митного регулювання передбачається виконати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення порядку і правил, при дотриманні яких юридичні та фізичні особи будуть реалізовувати право на переміщення товарів і транспортних засобів через кордон в умовах, що відповідають сучасним реаліям. Розвиток інфраструктури прямо пов'язаний з реалізацією удосконалення митного адміністрування та митного оформлення і митного контролю товарів в місцях, наближених до державного кордону.

Отже, удосконалення та розвиток митного адміністрування націлені на створення інституційних основ і технологічних умов системного переходу митної служби на якісно новий рівень розвитку. Передбачаються створення та покращення митно-логістичної інфраструктури, оптимізація функцій митних органів, заходи з нарощування транзитного потенціалу України, в тому числі за допомогою спрощення митних процедур з оформлення транзитних вантажів, що і має стати предметом подальших досліджень у зазначеному напрямі.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У першому розділі узагальнено етапи розвитку митного контролю, проведено контент-аналіз поняття «митний контроль», що дало змогу виділити ключові характеристики, узагальнити та уточнити зміст даного поняття.

Таким чином, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами щодо товарів, транспортних засобів та осіб, які переміщуються через митний кордон, з метою дотримання митного законодавства та міжнародних договорів України, а також для забезпечення національних митних інтересів і безпеки країни.

Встановлено форми митного контролю, визначено його принципи та функції, акцентовано увагу на особливостях організації та проведення контролю митними органами, а також виділено складові митного контролю відповідно до завдань та правового статусу митних органів та заходи митних органів у пунктах пропуску.

Також у першому розділі узагальнено законодавство з питань здійснення митного контролю, визначено його завдання, здійснено поділ актів щодо нормативно-правового регулювання митного контролю за критеріями діяльності суб'єктів митної справи, з'ясовано наскільки стандартні правила Кіотської конвенції реалізовані у митному законодавстві України. Так, наразі в Україні активно відбуваються процеси адаптації національного законодавства до вимог міжнародних стандартів, але таке вдосконалення відбувається досить повільно.

У другому розділі оцінено сучасний стан розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. Так, у 2020 році знизилися надходження за всіма митними платежами. Це пояснюється тим, що обсяги контрабандних поставок зростають. Основними чинниками, що призводять до контрабанди, є недосконале нормативно-правове забезпечення та відсутність дієвого контролю за реалізацією імпортованих товарів на внутрішньому ринку.

За допомогою методу екстраполяції здійснено прогноз експорту та імпорту на 2021-2022 рр., який показав збільшення товарообігу та зменшення сальдо, що говорить про стимулювання власного виробництва.

Оцінено митний контроль з точки зору дієвості, результативності та ефективності. Визначено, що про досконалість, прозорість та якість митного контролю свідчать такі показники, як: обсяг сплачених митних платежів, динаміка та обсяг товарообігу, наявність контрабандних та контрафактних товарів тощо.

Дієвість митного контролю інтерпретовано як його здатність запобігти порушенням митних правил. Оскільки наразі в Україні процвітає порушення митних правил, ввезення контрабандних товарів, а також збільшується кількість методів та засобів вчинення таких правопорушень, то дієвість митного контролю знаходиться на низькому рівні. При цьому має місце негативний вплив на економічну ситуацію в країні та її конкурентоспроможність. Таким чином, аналіз стану боротьби з митними порушеннями показав, що система протидії є недосконалою, тому держава кожен рік зазнає значних фінансових втрат.

Здійснення ефективних митних процедур має забезпечувати як спрощення митного контролю та оформлення, так і надійний рівень митної безпеки. Тож, у третьому розділі досліджено забезпечення митної безпеки в умовах спрощення митного контролю. Для виявлення показників, які більшою мірою впливають на митну безпеку, проведено регресійний аналіз. При цьому за результуючу частину вияву митних ризиків взято обсяг митних платежів. Аналіз показав, що основним фактором активізації митних ризиків є валютний курс гривні, оскільки має місце значний зв'язок даного показника з індексом оподаткування, індексом сприяння корупції та індексом міжнародної торгівлі. Також значний вплив на митну безпеку має індекс сприяння корупції, ВВП та показник кількості порушень митних правил. Тож, сьогодні перед митними органами постають складні задачі щодо формування та функціонування митної безпеки, в той же час у нашій країні пріоритетним завданням для митних органів залишається наповнення державного бюджету.

Отже, запропоновано заходи для підвищення ефективності боротьби з порушенням митних правил та виділено основні напрями досягнення митної безпеки.

В умовах значних обсягів товарообігу через кордон, митні органи повинні збалансовувати рівень контролю та час й витрати, пов'язані з процесом декларування. Високий рівень втручання митних органів в сьогоденнішніх умовах неможливий і навіть недоречний, тому сучасна система митного контролю має ґрунтуватися на принципах вибірконості та оцінювання ризиків, що є необхідною умовою конкурентоспроможності України у глобальній економічній системі.

Наразі активно розвивається система управління ризиками. Вона є одним з основних інструментів митного контролю, за допомогою якого досягається баланс між спрощенням торгівлі та забезпеченням безпеки. В той же час негативним фактом є те, що акцентується увага на фіскальному аспекті АСАУР. Тож, надано рекомендації щодо реформування системи управління ризиками у сфері митного контролю.

Таким чином, з'ясовано основні проблеми, які перешкоджають проведенню ефективного митного контролю в Україні та розроблені напрями вдосконалення в контексті підвищення конкурентоспроможності держави.

Важливо зазначити, що реалізувати весь потенціал системи управління ризиками практично неможливо за відсутності або неефективності системи пост-аудиту, механізмів попереднього інформування тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз обсягів контрабанди в Україні. URL: <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/Аналіз-обсягів-контрабанди--прямі-та-непрямі-втрати-бюджету-та-економіки.pdf>.
2. Аналіз обсягів контрабанди. URL: <http://apitu.org.ua/node/119>
3. Аналіз та оцінка ризиків в митній системі – за новим порядком: проект Мінфіну. URL: <https://news.dtki.ua/state/zed/66329>.
4. Архів курсу долару США за весь період. URL: <https://net.dn.ua/money/stat.php>
5. Базиліук І. О. Поняття переміщення товарів через митний кордон та його правове забезпечення / І. О. Базиліук // Актуальні проблеми держави та права. – 2021. – Вип. 60. – С. 516–522.
6. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2019. – 543 с.
7. Бережнюк І. І. Митне регулювання в системі економічної безпеки національної економіки: дис. канд. ек. наук : 08.00.03. Ірпінь, 2019. 254 с.
8. Бережнюк І. Управління економічною ефективністю роботи митних органів. URL: <http://www.awuj.ru/doc/IPO/Tezi/berejnuh.doc>
9. Білуха М. Т. Митний контроль: організація і методологія / М. Т. Білуха, Т. В. Микитенко // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2014. – № 1. – С. 181-187.
10. Брачук А.О. Особливості забезпечення митної безпеки та митних інтересів в умовах спрощення митних процедур // Lex Portus. – 2017. –№ 1 (3). — С. 156—167.
11. Бугас В.В., Самійленко М.А. Реалії зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних і іноземних підприємств. Ефективна економіка. 2018. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6059>

12. Вакульчик О.М., Єдинак Т.С., Костюченко К.С. Європейський досвід оцінки результатів впровадження системи спрощеного митного контролю та якості митного аудиту. Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка. 2012. № 1 (47). С. 10-17.
13. Виконання державного бюджету України (2020). Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2020/>
14. Гаращук В. Контроль та нагляд у державному управлінні / В. Гаращук. – Харків: Фоліо, 2019. – 176 с.
15. Годованець О. Митний контроль в Україні: сутність і призначення О. Годованець, Н. Ведашенко. URL: http://sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_4_2014_11_25/mitnij_kontrol_v_ukrajini_sutnosti_priznachennja/70-1-0-1088.
16. Дергачова В.В. Україна в системі міжнародної конкурентоспроможності: оцінка позицій, причини і шляхи відродження / Дергачова В.В., Шеремет Т.Г. // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2020. – №7. – С. 86-90
17. Державна митна служба: офіційний сайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/>
18. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Дерманська Л.В. Оптимізація процедур митного контролю щодо забезпечення ефективності зовнішньоекономічної діяльності / Л.В. Дерманська // Інноваційна економіка, 2018. – № 73. – С. 5 – 10.
20. Десятнюк О. Новітня парадигма реалізації митного контролю в умовах спрощення митних процедур. Ефективна економіка / О. Десятнюк, М. Харкавий. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=3857>
21. Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту) : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 № 960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2018-%D0%BF#Text>.

22. Джуган Л. Б. Управління митними ризиками в наземних пунктах пропуску. Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі: збірник тез доповідей та матеріалів учасників круглого столу студентського наук.-практ. гуртка митної справи кафедри державних та місцевих фінансів, м. Львів, 4 квітня 2017 р. – Львів: ФУФБ, 2017. С. 86-90

23. Дорофєєва Л. М. Аналіз сучасного стану та перспектив здійснення постмитного аудиту в Україні / Л. М. Дорофєєва // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – №6. – С. 169 – 173.

24. Дюмулен І. І. Світова організація торгівлі від А до Я: термінологічний довідник / І. І. Дюмулен. - М.: ВАВТ, 2006. - 215 с.

25. Звіт про досягнення Ключових показників ефективності Державної фіскальної служби України у січні-грудні 2017 року. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/291179.html>.

26. Звіт про досягнення цільових значень Ключових показників ефективності роботи Державної фіскальної служби України (КРІ ДФС) у 2018 році. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/365940.html>.

27. Звіт про досягнення цільових значень Ключових показників ефективності роботи Державної фіскальної служби України (КРІ ДФС) у січні-квітні 2019 року. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/365940.html>.

28. Зосімова А. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання зовнішньоекономічної діяльності з позицій конкурентоспроможності підприємства : дис. канд. ек. наук : 08.00.04 / А. В. Зосімова. – Харків, 2018.– 269 с.

29. Індекс сприйняття корупції (CPI): динаміка останніх 5 років. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv>

30. Конституція України : офіц. текст. – Київ : КМ, 2013. – 96 с.

31. Контроль як функція управління. URL: <https://vseosvita.ua/library/kontrol-ak-funkcia-upravlinna-59450.html>.

32. Корнійчук Н. І. Проблеми та напрями вдосконалення митного контролю і митного аудиту. Економіка та митно-правові відносини. 2019. Вип. 9-10. С. 64-70.

33. Коросташова І. М. Організаційно-правові засади контролю в митній службі України : Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / І. М. Коросташова; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2016. – 21 с.

34. Крисовата К. Фінансові ризики в системі митного контролю та митного оформлення товарів / К. Крисовата // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 2 (49). – Ч. 2. – С. 47–52.

35. Мельник О. Г. Історія розвитку митної системи України: ключові проблеми та здобутки в умовах європейської інтеграції [Текст] / О. Г. Мельник, М. Є. Адамів, А. В. Тодошук // Економіка та держава. – 2018. – № 10. – С. 4–9 .

36. Менліосманов З. Т. Митний контроль в Україні: сутність, функції, принципи та місце в системі державного фінансового контролю / З. Т. Менліосманов // Науковий погляд: економіка та управління. - 2016. - № 2. - С. 144-154.

37. Митна енциклопедія: у двох томах. Т.2/: Редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. – 536 с. – (Митна справа в Україні. Т. 23)

38. Митна справа: державне регулювання. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18619/.

39. Митне законодавство. URL: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/mitne-zakonodavstvo/zagalna-informatsiya/>.

40. Митне право. URL: https://arm.nai.au.kiev.ua/books/mitne_pravo/parts/part4.html.

41. Митне співробітництво. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/mitne-spivrobitnictvo>.

42. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

43. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text.

44. Найденко, О. Є. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України / О. Є. Найденко, А. О. Єніна, О. В. Костяна // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2018. — № 23. — С. 506-511.

45. Огляд митної сфери: оцінка поточної ситуації в митній сфері (січень 2018 — серпень 2018) URL: https://eba.com.ua/wpcontent/uploads/2018/08/EBA_Customs_Index_August_2018_UA.pdf

46. Особливості застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР) при здійсненні митного контролю. URL: <http://km.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/369217.html>.

47. Пашко П. В. Митний аудиторський контроль як пріоритет у справі реформування митного адміністрування. Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Ірпінь, 22 грудня 2015 р. Ірпінь, 2015. С. 231-248.

48. Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2012

49. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) [Електронний ресурс] : Закон України № 530-IX від 17.03.2020. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-IX#Text>.